

Založba Družina o medvojnih usodah

Župnika Halas iz Prekmurja in Šega iz Grahovega

Murskosoboška škofija obhaja letos Halásovo leto v počastitev stoletnice njegovega rojstva. Knjiga Lojzeta Kozarja ml. Mučenec ob Muri v romansirani obliki predstavlja mladega junaškega duhovnika Danijela Halása, ki je živel med dvema ognjema: na eni strani so bili madžarski okupatorji, na drugi domači komunisti. Halása so na poti domov v poznih večernih urah 16. marca 1945 na Hotizi zaustavili uniformirani možje, ga odvedli do Mure in ustrelili, njegovo telo pa vrgli v Muro. Druga knjiga pa so spomini duhovnika Vinka Šege Dano tisto uro, v kateri obravnava medvojno državljansko vojno ter lastni povojni zapor. Obe je izdala založba Družina v zbirki Čas in ljudje.

MARIJAN ZLOBEC

Danijel Halás se je rodil 24. junija 1908 v Črensovcih. V bogoslovje je vstopil v Mariboru, kjer je bil mašniško posvečen leta 1933. Deloval je v Ljutomeru, Lendavi, Veliki Polani, od oktobra 1941 do julija 1942 je bil zaprt v Budimpešti, potem pa se je vrnil domov in tu deloval do tragične smrti.

Kot beremo v drugem, biografskem delu (Življenje Božjega služabnika Daniela Halasa), je »Miško Kranjec, rojen leta 1908 v Veliki Polani, po obveščevalcu in vosovcu Danetu Šumenjaku - Miranu 28. avgusta 1944 ovadil Pokrajinskemu komiteju Komunistične partije Slovenije župnika Halása kot enega glavnih begovcev, to je pripadnikov bele garde v Prekmurju, torej kot nasprotnika revolucije. Vinko Škarf piše v Stopinjah 2005 (str. 32-46), da je to poročilo lažno, ker bele garde v Prekmurju sploh ni bilo. Pisatelj Miško Kranjec je z lažno ovadbo pokazal, da mu ni šlo za resnicoljubnost, temveč za domačo vaško maščevalnost' ...«

Halás je namreč takrat deloval v Veliki Polani, kjer je prebival mladi, a že znani pisatelj Miško Kranjec. Skupaj s prav tako komunistično naravnanim Martinom Žalikom sta leta 1939 zasnovala Društvo kmečkih fantov in deklet. Ker so to društvo vodili komunisti, je župnik Halás mlade opozarjal, naj ne vstopajo v to društvo in naj se ne družijo s Kranjcem in Žalikom.

Madžarska okupatorska oblast je Halása oktobra 1941 aretirala, češ da podpira komuniste. Podpiral jih je tako, da jih ni hotel izdajati madžarskim oblastem. Halása so obsodili na štirinajst mesecev zapor. Skupaj z njim so obsodili še dva druga duhovnika: Ivana Camplina in Mihaela Jeriča. Halás je bil tudi

publicist; v zapisu Nekaj o prekmurski družini je analiziral stanje prekmurskih družin. Njegovi zbrani spisi so izšli v knjigi Pšenično zrno iz Polane.

Kozarjeva romansirana biografija zajema celotno Halásovo življenje, temelji na znanih dokumentih in konkretnih ljudeh, beremo pa jo kot literaturo, ne znanstveni tekst. Dodana je obsežna spremna beseda, fotodokumentacija in pričevanje Kristine Žerdin o ozdravljenju na Halásovo priprošnjo.

Bogoslovci so ustanovitev OF sprejeli z navdušenjem

Spomini Dano tisto uro duhovnika Vinka Šege razkrivajo marsikatero lastno medvojno in povojno težko preizkušnjo. Pisec je bil leta 1943 posvečen v duhovnika v ljubljanski stolnici. Posvetil ga je škof Gregorij Rožman, po novi maši pa je bil imenovan za kaplana v Kočevju, a je zaradi vojnih razmer deloval v domačem kraju, to je Grahovem pri Cerknici in bil priča številnim grozodejstvom. Po vojni je bil več let zaprt.

Njegova pričevanja so zanimiva zaradi dejstva, da je bil pri dogodkih sam udeležen, zlasti v znanem partizanskem napadu na domobrance v noči med 23. in 24. novembrom 1943 v domačem Grahovem, v katerem je tragično umrl tudi pesnik France Balantič. Ta del spominov je zelo pretresljiv, saj kaže neizmerno stisko in brezizhodnost ljudi. Šega je kot mlad duhovnik (rojen leta 1917) zmozel celo toliko poguma, da je šel k partizanskemu komandantu Dakiju in ga prosil, naj cerkve ne požgejo. Daki mu je odgovoril: »Dobite dol naše sovražnike!« Šega tega ni mogel obljubiti, Daki pa

prav tako ne. Cerkev z ljudmi vred je zgorela. Šegova novomašna cerkev je čez noč postala klavrno pogorišče, iz katerega so naslednji dan vendarle rešili še dva preživela domobrance. Zanimivo je, da jih je pomagal rešiti simpatizer partizanov kovač Matevž Hiti. Komandant domobrance Franc Kremžar je zgorel v zažganem poslopju domobranskega poveljstva. Poleg vseh drugih. Čeprav so se vdali, jih je partizan najprej pokončal s strelji v glavo, nato pa pahnil v plamene. Eden pa se je rešil, ker je partizanu rekel, da bi šel poklicat še druge domobrance; partizan mu je dovolil, a je pobegnil in tako ohranil pričevanje skoraj do smrti (leta 2006).

Nekatere druge podrobnosti iz Šegove knjige pa opisuje začetek okupacije Ljubljane v nekoliko presenetljivi luči. Šega med drugim piše: »Kmalu smo izvedeli, da je bila 27. aprila 1941 ustanovljena Osvobodilna fronta zoper okupatorje naše domovine. Vsi bogoslovci smo bili navdušeni. Prihajale so novice o zmagah Rusov nad Nemci. V roke smo dobili mali listič v ciklostilu z naslovom Poročevalec. Tam je pisalo, kako so Rusi postavili na močvirje tanke iz kartona. Misleč, da so pravi, so Nemci navalili na te ruske vabe. Težka nemška oklepna vozila so se pogreznila v blato, močvirje jih je požrlo. Navdušenje za Osvobodilno fronto se je ob takih novicah povečalo. Pa ne za dolgo. Kmalu smo izvedeli, da so za Osvobodilno fronto komunisti, ki imajo pri vsem tem glavno in odločilno besedo ...«

Najobsežnejši del knjige je pričevanje o povojnem dogajanju, zlasti od leta 1952, ko so se začeli procesi proti duhovnikom. Šega omenja dekana Gnidovca (ki je bil še s tremi: Franc Gnidovec, Mirko Stupica,

Stran / Page: 26

Doseg / Reach: 179000

Država / Country: SLOVENIA

Površina prispevka / Size: 480 cm2

2 / 2

Ignacij Trunkelj obsojen na smrt z ustrelitvijo). Opisana so vsa zaslišanja, zapori, tamkajšnje razmere, notranja dogajanja, preseljevanja, delo. Šega je bil kot duhovnik obsojen na pet let zapora, odsedel je dobra štiri leta.

Vinko Šega se je težko odločil za

pisanje svojih spominov; osem let je okleval in počasi pisal. Očitno je zmagala želja po izpovedi. Iz knjige ni težko razbrati, da je bil odpor do okupatorja takoj splošno slovenski, a se je hitro začel ideološko polarizirati. Gorje je nastajalo znotraj naroda!

